

Кравчук О. Ю.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), kraffchuk@email.ua

ПОЛІТИЧНА ОСВІТА В СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Сформульовані особливості політичної освіти в Україні, приділено увагу взаємозв'язку підвищення рівня політичної освіченості громадян, процесу формування громадянського суспільства та рівня демократизації суспільства. Зазначені аспекти орієнтування на моделі впровадження політичної освіти в європейських країнах з метою її подальшого вдосконалення.

Ключові слова: *освіта, суспільство, політична освіта, система державної освіти, молодь.*

Політичні знання, вміння користуватися політичними свободами потрібні сьогодні будь-якій людині, незалежно від її професійної належності, віку та статі, оскільки, живучи в суспільстві, вона неминуче повинна взаємодіяти з іншими людьми та державами. Без володіння такими знаннями особистість ризикує стати розмінною монетою в політичній грі, перетворитися на об'єкт маніпулювання і поневолення з боку активніших у політичному відношенні сил. Ступінь цього ризику в нашому суспільстві достатньо високий, оскільки політичні процеси, які відбуваються в ньому, для сучасного покоління є новими і незвичними.

Сучасний стан країни наштовхує окремих дослідників політичного процесу на необхідність вивчення шляхів подолання ситуації, яка склалась. Підвищення рівня політичної культури, політичної свідомості громадян є ключем до вирішення найгостріших проблем як значної частини індивідів, так і самої держави, яка декларує своє прагнення стати демократичною, правовою та соціальною.

Сьогодні перед сучасною демократичною державою стоять складні та важливі завдання оптимізації просвітницької діяльності громадян. Це необхідно всьому суспільству для охорони його від деспотизму і тиранії, від антигуманних і економічно неефективних форм державної та громадської організації. Тому свідоме формування політичної культури як вміння спільного цивілізованого проживання людей у державі – завдання усього сучасного суспільства, важлива умова його благополуччя [2, с. 70].

В останні роки перед українським суспільством особливої актуальності набуває проблема політичної освіти. В умовах політичної модернізації важливо освоювати політичний досвід демократичних держав, досліджувати особливості функціонування політичних систем, засобів впливу на них і адаптувати цей досвід до сучасного політичного життя України. Для забезпечення стійкого переходу до нового суспільного порядку, нового характеру взаємовідносин держави і громадянина необхідно, використовуючи засоби освіти, прищеплювати молодому поколінню повагу до державних символів своєї вітчизни, давати йому міцні знання з історії України, знайомити з принципами сучасного ефективного державного управління, сутністю політичної влади і політичних режимів, виборчих і партійних систем тощо. Метою політичної освіти молоді є формування й поширення знань про те, що є спільним для усіх членів суспільства у їхньому розумінні справедливості, порядку, свободи, рівності, участі тощо. Політична освіта має виконувати функцію трансляції новим поколінням оптимальних способів суспільної взаємодії, використовуючи світові здобутки та зберігаючи автентичні традиції української культури. Важливим завданням політичної освіти є підвищення громадянської компетентності і відповідальності молоді. Використовуючи різні форми політосвіти (урок, дискусія тощо), необхідно культивувати фундаментальні цінності й принципи демократії, мотивувати до участі у розв'язанні значущих суспільно-політичних проблем. Завдяки засобам масової інформації молодь стає свідком дебатів із різних суспільно-політичних проблем, вироблення способів вирішення конфліктів. Систему державної політичної освіти становлять шкільні та вузівські суспільно-політичні

дисципліни, політичні програми державних теле- і радіокомпаній, відповідні розділи друкованих засобів масової інформації, контрольованих урядом. Емоційний компонент політичної освіти зводиться до формування певного ставлення до політичних об'єктів та явищ і пов'язаний з формуванням емоційних преференцій людей у політичній сфері. Дійовим засобом політичної освіти є різні ритуали: демократичний спосіб передачі влади, дебати, урочисті збори, вручення нагород, паради, демонстрації тощо. Вони покликані формувати в молодого покоління, з одного боку, національний патріотизм і політичну толерантність, а з іншого – критичне ставлення до нав'язування будь-яких точок зору. Усе це сприяє вихованню громадянськості молоді, введенню їх у політику.

Принциповим моментом дослідження різних аспектів політичної освіти є її розуміння як складової частини інституту освіти та ендогенного чинника політичного процесу. Адже система освіти, разом з іншими чинниками, є чи не найбільш потужним засобом формування особистості і здатна комплексно впливати на його свідомість.

Розглядаючи політичну освіту як важливий елемент формування політичної свідомості індивіда, слід мати на увазі певну умовність такого підходу. В реальному житті свідомість індивіда не формується частинами – це перманентний комплексний процес, в якому ідентифікації особистості в існуючому світі безпосередньо проходять через пізнання якомога більшої суми знання та накопиченого досвіду. Можна стверджувати, що з точки зору комплексного сприйняття світу природничі науки мають не менш важливе значення для формування реальних уявлень індивіда про політичний світ та світ взагалі, ніж гуманітарні та самі політичні науки. З цього приводу цілком справедливе зауваження, яке було зроблено виконавчим директором фонду «Освіта для демократії в Україні» С. Кисельовим. Він зазначив: «Ще колись... говорилося, що ці предмети формують світогляд, а ці предмети не формують ... Як це математика не формує світогляд? Такого просто бути не може» [4, с. 92]. Сьогодні не слід плутати формальну суму знань про політичний світ, яку різними шляхами накопичує індивід чи велика соціальна верства, із їх

здатністю оптимізувати свою політичну поведінку, спираючись як на формальні знання про політику, так і на загальні світоглядні засади.

Здатність громадян приймати раціональні рішення, брати участь в політиці не формується стихійно, а набувається в ході систематичного оволодіння відповідними знаннями та набуттям досвіду. Сьогодні у всіх індустріально розвинених демократичних країнах існують спеціальні інститути політичної освіти, що допомагають вирішувати ці завдання. Діяльність таких установ не можуть замінити засоби масової комунікації – телебачення, радіо, газети, що подають, частіш за все, не завжди адекватний відбиток подій. Вони мають на меті поширювати інформацію, в тому числі й про політичні події, але не передбачають вироблення умінь громадян самотійно, критично аналізувати одержувану інформацію.

Демократична політична освіта базується на визнанні основних гуманістичних цінностей і, насамперед, волі та гідності кожної особистості, її природних, невід’ємних прав. Вона допомагає індивідуумові правильно оцінити відповідний суспільний лад, усвідомити своє місце і роль у державі, свої права й обов’язки. Головна її мета – навчити людину адекватно орієнтуватися в складному і суперечливому сучасному світі, представляти і захищати власні інтереси, поважаючи інтереси та права інших людей, колективно вирішувати спільні проблеми.

Ця освіта спрямована також на формування у громадян поваги до демократичного порядку. Крім того, демократична політична освіта покликана надати політиці людський вимір, стримувати прояви в політичних діях егоцентричної мотивації, нетерпимості та емоційної невірноваженості, а також ідеологічного класового чи націоналістичного ірраціоналізму, що нерідко виступає під прапором боротьби за тотальну раціоналізацію суспільства.

Отже, політологічна освіта – це не стільки ознайомлення із сферою політичного життя, скільки глибоке її дослідження та пізнання політичної дійсності в певних закономірностях і зв’язках з іншими сторонами життя суспільства. Саме на користь такого її розуміння слугує характеристика її змісту, який складають конкретні проблеми та наявні конфлікти, прийоми й

методи суспільної взаємодії, впливу на маси та на державно-політичні інституції, технології партійно-політичної роботи, адміністративного управління, способи проведення політичних кампаній, політичний аналіз та прогнозування, прийняття рішень тощо.

Політична освіта має цілі, які стосуються рівня цілісного пізнання політичного світу, який має, перш за все, політико-онтологічні цілі, які ми пов'язуємо, як зазначалося вище, з політологічною освітою.

Література

1. Васютинський В. Про особливості електорального самовизначення громадян України. *Українські варіанти*. 1998. № 1. С. 37–41.
2. Erasmus, Edward, Szczegola, Hieronimus. 1973. *Zarys metodyki podstaw nauk politycznych*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe; Coimbra, J. L. et al. 1998. Work values in Portuguese adolescents: An exploratory study. In: *Paper presented at the 6th Biennial Conference of the European Association for the Research on Adolescence*, 3-7 July. Budapest: Hungary.
3. Іванов М. Розвиток громадянської освіти в Україні. *Збірник матеріалів семінару Київського проекту Інституту Кеннана та Інституту громадянської освіти НАУКМА*, 2 жовтня 2001 р. Київ : Стилос, 2001. 44 с.
4. Жадан І. Психолого-педагогічні проблеми політичної освіти молоді. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська Академія»*. 2000. Т. 18. Політичні науки. С. 91–95.
5. Про концепцію громадянського виховання дітей і молоді : Постанова президії Академії педагогічних наук України, 19 квітня 2000. 49 с.

References

1. Vasiutynskyi, V. 1998. Pro osoblyvosti elektoralnoho samovyznachennia hromadian Ukrainy [About features of electoral self-determination of citizens of Ukraine]. *Ukrainski varianty – Ukrainian variants*, 1: 37-41.
2. Erasmus, Edward, Szczegola, Hieronimus. 1973. *Zarys metodyki podstaw nauk politycznych*. Warszawa: Panstwowe wydawnictwo naukowe; Coimbra, J. L. et al. 1998. Work values in Portuguese adolescents: An exploratory study. In: *Paper*

presented at the 6th Biennial Conference of the European Association for the Research on Adolescence, 3-7 July. Budapest: Hungary.

3. Ivanov, M. 2001. Rozvytok hromadianskoi osvity v Ukraini [Development of civic education in Ukraine]. *Zbirnyk materialiv seminaru Kyivskoho proektu Instytutu Kennana ta Instytutu hromadianskoi osvity NaUKMA – Collection of materials of the seminar of the Kyiv project of the Kennan Institute and the Institute of Civic Education of NaUKMA*, 2 zhovtnia 2001. Kyiv : Stylos Pulb.

4. Zhadan, I. 2000. Psykholoho-pedahohichni problemy politychnoi osvity molodi [Psychological and pedagogical problems of political education of young people]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Kyievo-Mohylianska Akademiia» – Scientific notes of the National University «Kyiv-Mohyla Academy»*, Vol. 18. Politychni nauky – Political sciences, 91-95.

5. Pro kontseptsiiu hromadianskoho vykhovannia ditei i molodi : postanova prezydii Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy [On the concept of civic education of children and youth: the decree of the Presidium of the Academy of pedagogical Sciences of Ukraine]. 19 kvitnia 2000. 49 p.

Kravchuk O., Instructor of Department of Social and Humanitarian Sciences, Educational and Research Institute of Humanities of Admiral Makarov National University of Shipbuilding (Ukraine, Mykolaiv), kraffchuk@email.ua

The peculiarities of political education in Ukraine are formulated, the attention is paid to the relationship of raising the level of political education of citizens, the process of forming a civil society and the level of democratization of society. The mentioned aspects of orientation on the model of the introduction of political education in European countries with a view to its further improvement.

Key words: education, society, political education, public education system, youth.